

Dr. sc. Gregori Graovac*

IZVRŠENJE “ISTRAŽNOZATVORSKIH” PRESUDA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA U PREDMETIMA PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE**

Izvršenje svake sudske presude po prirodi stvari predstavlja kritičan trenutak u njezinu životu. To se posebno odnosi na “međunarodne” sudske presude zbog izostanka mogućnosti njihova prisilnog izvršenja. U radu se analizira izvršenje 16 “istražnozatvorskih” presuda Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske i nadzor nad tim izvršenjem koji provodi Odbor ministara Vijeća Europe. Pri tome je posebno mjesto posvećeno praksi Ustavnog suda Republike Hrvatske kao posljednje domaće “zaštitne mreže” pri zaštiti temeljnih ljudskih prava i sloboda. Najveći broj analiziranih predmeta, njih 12 (75 %), tiče se povrede prava na (promptni) ustavnosudski habeas corpus postupak. Nemali broj razmatranih predmeta, njih šest (37,5 %), vezan je za nepostojanje relevantnih i dostatnih razloga za određivanje i produživanje istražnog zatvora. Povreda zahtjeva naročite marnosti u postupanju utvrđena je u tri (malo manje od 19 %) analizirana predmeta. Po jednom se pojavljuju problematika probijanja zakonskih rokova maksimalnog dopuštenog trajanja istražnog zatvora u kontekstu paralelnih kaznenih postupaka, propuštanja žalbenog suda i Ustavnog suda da se očituju na relevantne tvrdnje podnositelja te vođenja paralelnih kaznenih postupaka protiv istog okrivljenika kao (zbog važenja pretpostavke nedužnosti) nedopuštenog čimbenika procjene iteracijske opasnosti. U radu se iznose prijedlozi promjena sudske i ustavnosudske prakse kao općih mjera kojima bi se u novim sličnim predmetima što više prevenirale dosadašnje i slične povrede konvencijskih prava.

Ključne riječi: istražni zatvor, Europski sud za ljudska prava, izvršenje presuda

* Dr. sc. Gregori Graovac, viši ustavnosudski savjetnik, Ustavni sud Republike Hrvatske, Trg sv. Marka 4, Zagreb

** Rad sadržava dijelove autorove disertacije “Zaštita prava na osobnu slobodu u kaznenom postupku u praksi Ustavnog suda Republike Hrvatske”, obranjene na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

1. UVOD

Izvršenje svake sudske presude po prirodi stvari predstavlja kritičan trenutak u njezinu životu. Naime presude (kao "individualni zakoni" za stranke) ostaju "mrtvo slovo na papiru" ako se ne realiziraju u stvarnosti.¹ Navedeno vrijedi neovisno o tome o kojoj je grani prava riječ te u kojem se postupku izvršenje sudske presude provodi. To također vrijedi neovisno o tome je li riječ o izvršenju "nacionalne" ili "međunarodne" sudske presude. Štoviše, međunarodnom pravu pojedinci odriču svojstvo prava baš zbog izostanka mogućnosti prisilnog izvršenja.²

Pravna obveznost konačnih presuda Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: Europski sud) temelji se na članku 46. stavku 1. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda³ (u daljnjem tekstu: Europska konvencija), kojim je propisano da se visoke "ugovorne stranke obvezuju da će se podvrgnuti konačnoj presudi Suda u svakom sporu u kojem su stranke". Nadzor nad izvršenjem presuda Europskog suda povjeren je Odboru ministara Vijeća Europe (u daljnjem tekstu: Odbor ministara), kojem se presude dostavljaju nakon što steknu svojstvo konačnosti (članak 46. stavak 2. Europske konvencije).

Europski je sud u predmetu *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) protiv Švicarske (br. 2)*⁴ sažeo glavna načela na kojima se temelji izvršenje njego-

¹ To za pravo vrijedi i najšire jer je ono, po svojoj temeljnoj strukturi, jedinstvo sustava pravila i poretka odnosa. Perić, B., *Struktura prava*, Narodne novine i Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1990, str. 1–2.

² Vidi detaljnije o tome u: Andrassy, J., *Međunarodno pravo*, Školska knjiga, Zagreb, 1990, str. 12–13.

³ U odnosu na Republiku Hrvatsku Europska konvencija stupila je na snagu 5. studenoga 1997. stupanjem na snagu Zakona o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Protokola broj 1, 4, 6, 7 i 11 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Narodne novine" – Međunarodni ugovori br. 18/97, 6/99 – pročišćeni tekst i 8/99 – ispravak). Protokol broj 12 na snazi je u odnosu na Republiku Hrvatsku od 1. travnja 2005. (Zakon o potvrđivanju Protokola broj 12 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, "Narodne novine" – Međunarodni ugovori broj 14/02 i Objava o stupanju na snagu Protokola broj 12 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, "Narodne novine" – Međunarodni ugovori br. 9/05), Protokol br. 13 od 1. srpnja 2003. (Zakon o potvrđivanju Protokola broj 13 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, o ukidanju smrtno kazne u svim okolnostima, "Narodne novine" – Međunarodni ugovori br. 14/02 i Objava o stupanju na snagu Protokola broj 13 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, "Narodne novine" – Međunarodni ugovori br. 13/03), a Protokol broj 14 od 1. lipnja 2010. (Zakon o potvrđivanju Protokola broj 14 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, o izmjeni nadzornog sustava Konvencije, "Narodne novine" – Međunarodni ugovori br. 1/06 i Objava o stupanju na snagu Protokola broj 14 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, "Narodne novine" – Međunarodni ugovori broj 2/10).

⁴ Presuda, Veliko vijeće, 30. lipnja 2009., zahtjev br. 32772/02, §§ 83.–90.

vih presuda. Država za koju je utvrđeno da je prekršila Europsku konvenciju prije svega je obvezna žrtvi povrede konvencijskog prava platiti iznos dodijeljen kao pravičnu naknadu te poduzeti pojedinačne i/ili opće mjere u pravnom poretku kako bi okončala utvrđenu povredu i ispravila njezine posljedice. U odnosu na podnositelja zahtjeva cilj je u najvećoj mogućoj mjeri vratiti ga u položaj u kojem bi bio da nije bilo dotične povrede (*restitutio in integrum*). Države, od kojih se zahtijeva da upoznaju Odbor ministara s detaljnim najnovijim informacijama o napredovanju postupka izvršenja presuda, u načelu ostaju slobodne pri izboru sredstava za ispunjenje svojih obveza ako su ta sredstva u skladu sa zaključcima presude koju izvršavaju. U osobitim okolnostima pojedinih slučajeva Europski sud upućuje države u pogledu vrste mjera koje bi mogle poduzeti radi okončanja situacije (često sistemske) iz koje je proizašlo utvrđenje konvencijske povrede.⁵ Priroda povrede u izuzetnim situacijama ne ostavlja prostor za izbor mjera koje se moraju poduzeti pri izvršenju presude Europskog suda.⁶ U takvim situacijama zapravo dolazi do primjene takozvanih izvršnih naloga (*consequential orders*).⁷

Postupak nadzora izvršenja presuda Europskog suda vodi se na temelju Pravilnika Odbora ministara za nadzor nad izvršenjem presuda i uvjeta prijateljskih rješenja⁸ (u daljnjem tekstu: Pravilnik za nadzor izvršenja). Nadzor se temelji na akcijskim planovima i akcijskim izvješćima koje tužene države, ažurirajući ih i kombinirajući po potrebi, dostavljaju Odboru ministara kao nadziratelju kako bi mu omogućile praćenje napretka u izvršenju tih presuda. U akcijskim planovima države Odboru ministara podastiru mjere koje namje-

⁵ Primjerice ako je došlo do povrede članka 6. Europske konvencije u postupku u kojem je osuđen podnositelj zahtjeva Europski sud može navesti da je ponovno suđenje ili ponovno otvaranje slučaja načelno prikladan način ispravljanja takve konvencijske povrede. *Ibid.*, § 89. Ponavljanje postupka pojedinačna je mjera koja se najčešće zahtijeva kako bi se postigao *restitutio in integrum*. Jacobs, F. G. i dr., *The European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 2014, str. 57. Opće mjere (koje smjeraju preveniranju sličnih novih povreda u dotičnoj državi i prestanku onih koje već traju) uključuju, među ostalim, promjene propisa, sudske i administrativne prakse te publikaciju i diseminaciju presuda Europskog suda.

⁶ Tako je primjerice Europski sud naveo kako je neprihvatljivo da u državi podvrgnutoj vladavini prava osoba ostane lišena osobne slobode usprkos postojanju sudskog naloga za njezino puštanje na slobodu. Stoga je tuženoj državi naložio da podnositelja zahtjeva u najkraćem mogućem roku pusti na slobodu. *Assanidze protiv Gruzije* (presuda, Veliko vijeće, 8. travnja 2004., zahtjev br. 71503/01, §§ 202.–203.).

⁷ Omejec, J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava – Strasbourški acquis*, Novi Informator, Zagreb, 2013, str. 322.

⁸ Rules of the Committee of Ministers for the supervision of the execution of judgments and of the terms of friendly settlements (adopted by the Committee of Ministers on 10 May 2006 at the 964th meeting of the Ministers' Deputies and amended on 18 January 2017 at the 1275th meeting of the Ministers' Deputies); <https://rm.coe.int/16806eebf0>, pristup: 25. kolovoza 2017.

ravaju poduzeti u izvršenju presude Europskog suda te njihovu okvirnu dinamiku, dok mu u akcijskim izvješćima podastiru pregled poduzetih mjera ili razloge zbog kojih smatraju da nema potrebe za njihovim (daljnjim) poduzimanjem. Dvostruki sustav nadzora (*twin-track supervision system*) omogućava pojačani nadzor u onim slučajevima u kojima nije dostatan standardni nadzor. Riječ je o protočnom sustavu koji omogućava prijenos iz jedne u drugu vrstu spomenutih nadzora. Nadzirani se slučajevi klasificiraju kao vodeći slučajevi (*leading cases*) ili ostali slučajevi (*other cases*). Potonji se pak dijele na "klobove" ili repetitivne slučajeve (*clone or repetitive cases*), koji se mogu grupirati s vodećim slučajem,⁹ i izolirane slučajeve (*isolated cases*). Tijekom postupka nadzora Odbor ministara može donositi privremene rezolucije (*interim resolutions*), napose kako bi obavijestio nadziranu državu o napretku izvršenja ili, ako je potrebno, izrazio zabrinutost, i/ili dao prijedloge glede izvršenja presude Europskog suda.¹⁰ Nakon što utvrdi da je nadzirana država poduzela sve nužne mjere radi izvršenja presude Europskog suda, Odbor ministara donosi konačnu rezoluciju (*final resolution*), kojom zaključuje da su njegove konvencijske nadzorne funkcije ispunjene.¹¹ Donošenjem takve rezolucije za dotičnu državu prestaje postupak nadzora glede predmetnih slučajeva.¹²

U daljnjem tekstu najprije će biti riječi o izvršenju "istražnozatvorskih" presuda Europskog suda u predmetima protiv Republike Hrvatske općenito, uz iznošenje elementarnih statističkih podataka. Pri tome se "istražnozatvorskim" ("pritvorskim") presudama razumijevaju one koje se tiču određivanja (produživanja) istražnog zatvora (odnosno nekadašnjeg pritvora kao "ekvivalenta" današnjeg istražnog zatvora), a ne i adekvatnosti uvjeta u njemu ili drugih okolnosti vezanih uz istražni zatvor (pritvor). Nakon toga bit će prikazano istraživanje prakse u toj materiji i problematika koju su otvorili nadzirani predmeti, djelomice s prijedlozima promjene sudske i ustavnosudske prakse, kao općih mjera kojima bi se u novim sličnim predmetima što više prevenirale dosadašnje i slične povrede konvencijskih prava.

⁹ Logika grupiranja pojedinih "srodnih" presuda u zajedničku skupinu u postupku nadziranja njihova izvršenja vidljiva je iz sljedećeg navoda: "S aspekta nadzornih ovlasti Odbora ministara više presuda koje se odnose na istovjetan problem i zahtijevaju iste opće mjere smatraju se – radi ostvarenja svrhe nadzora – jednim jedinim pitanjem pred Odborom ministara, pod uvjetom da su individualni aspekti svakog pojedinačnog slučaja, kao što je plaćanje pravedne naknade, prije toga riješeni." Omejec, J., *op. cit.* (bilj. 7), str. 416. Predmeti u kojima Europski sud donese presudu u kojoj utvrđuje više povreda konvencijskih prava mogu predstavljati vodeći slučaj glede pojedinih povreda, a repetitivni glede ostalih.

¹⁰ Pravilo 16. Pravilnika za nadzor izvršenja. *Op. cit.* (bilj. 8).

¹¹ Pravilo 17. Pravilnika za nadzor izvršenja. *Ibid.*

¹² Detaljno o postupku nadzora Odbora ministara nad izvršenjem presuda i odluka o prijateljskim rješenjima sporova vidi u: Omejec, J., *op. cit.* (bilj. 7), str. 402-439. Vidi i: *Id.*, Izvršenje presuda i odluka Europskog suda za ljudska prava, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 62:5–6/2012, str. 1913–1942.

2. IZVRŠENJE “ISTRAŽNOZATVORSKIH” PRESUDA EUROPSKOG SUDA U PREDMETIMA PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE

2.1. Općenito

Za Republiku Hrvatsku i svaku drugu članicu Vijeća Europe izvršenje presuda Europskog suda predstavlja pitanje od prvorazredne važnosti. Važnost izvršenja “istražnozatvorskih” presuda tog suda “pojačana” je s obzirom na mjesto prava na osobnu slobodu u “hijerarhiji” ljudskih prava i sloboda.¹³

Obveza izvršenja konačnih presuda Europskog suda u predmetima protiv Republike Hrvatske ima ustavnopravnu osnovu, što je potvrdio i Ustavni sud Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Ustavni sud) navevši u odluci i rješenju broj: U–III–3304/2011 od 23. siječnja 2013.¹⁴ da je ta osnova sadržana “u članku 46. stavku 1. Konvencije¹⁵ u vezi s člancima 115. stavkom 3. i 134. Ustava” Republike Hrvatske¹⁶ (u daljnjem tekstu: Ustav) te da su nadležna tijela obvezna “u svojim odlukama tu ustavnopravnu osnovu naznačiti uvijek kad je riječ o postupku izvršenja presuda Europskog suda zajedno s pravnom osnovom domaćeg prava mjerodavnom za konkretan slučaj”.¹⁷ Ustavni je sud u toj

¹³ O mjestu prava na osobnu slobodu u “hijerarhiji” ljudskih prava i sloboda vidi u: Graovac, G., Geneza i važnost prava na osobnu slobodu, *Zagrebačka pravna revija*, Zagreb, svezak 2, br. 2 (2013), str. 254–255; <http://revija.pravo.unizg.hr/index.php/zpr/issue/view/3>, pristup: 25. kolovoza 2017.

¹⁴ “Narodne novine” br. 13/13. U tom je predmetu Ustavni sud djelomice usvojio podnositeljevu ustavnu tužbu zbog propuštanja sudova da izvrše konačnu i obvezujuću presudu Europskog suda u predmetu *Vanjak protiv Hrvatske* (14. siječnja 2010., zahtjev br. 29889/04). Detaljno o toj odluci i rješenju vidi u: Burić, Z., Obveza izvršenja konačnih presuda Europskog suda za ljudska prava – u povodu odluke i rješenja Ustavnog suda Republike Hrvatske broj U–III/3304/2011 od 23. siječnja 2013., *Zagrebačka pravna revija*, Zagreb, svezak 2, br. 1 (2013), str. 109–124; <http://revija.pravo.unizg.hr/index.php/zpr/article/view/45>, pristup: 25. kolovoza 2017.

¹⁵ Za sadržaj članka 46. stavka 1. Europske konvencije vidi *supra*: unutar cjeline 1.

¹⁶ Članci 115. stavak 3. i 134. Ustava Republike Hrvatske (“Narodne novine” br. 56/90, 135/97, 113/00, 28/01, 76/10 i 5/14) glase:

“Članak 115.

(...)

Sudovi sude na temelju Ustava, zakona, međunarodnih ugovora i drugih važećih izvora prava.”

“Članak 134.

Međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjega pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona. Njihove se odredbe mogu mijenjati ili ukidati samo uz uvjete i na način koji su u njima utvrđeni, ili suglasno općim pravilima međunarodnog prava.”

¹⁷ Točka 30. obrazloženja.

odluci i rješenju izrazio, među ostalim, i važno stajalište da se u pitanjima izvršenja presuda Europskog suda domaća sudska praksa mora izgrađivati tako da uvažava međunarodnopravne obveze koje za Republiku Hrvatsku proizlaze iz Europske konvencije, bivajući u suglasnosti s "relevantnim pravnim stajalištima i praksom Europskog suda jer su one za Republiku Hrvatsku obvezujući međunarodnopravni standardi".¹⁸

Odboru ministara je od 5. studenoga 1997. (tj. od dana stupanja na snagu Europske konvencije u odnosu na Republiku Hrvatsku) do 25. kolovoza 2017. (tj. do završnog dana u ovom radu analiziranih predmeta) dostavljeno 436 hrvatskih predmeta radi nadzora nad izvršenjem. Od toga je 252 (malo manje od 58 %) predmeta zaključeno konačnom rezolucijom, a u postupku nadzora bila su 184 (malo više od 42 %) predmeta. U tom je razdoblju bilo 16 "istražnoztvorskih" predmeta¹⁹ (malo više od 3,5 % od ukupnog broja nadziranih hrvat-

¹⁸ Točka 32. obrazloženja. Time je "Ustavni sud za domaće sudove ustanovio obvezu konvencijski konformnog tumačenja domaćeg prava u postupcima koji se odnose na izvršenje presuda Europskog suda". Burić, Z., *op. cit.* (bilj. 14), str. 119. Nadležnost domaćih državnih tijela za identifikaciju i provedbu mjera izvršenja presuda Europskog suda proizlazi iz njihova uzrokovanja (radnjama ili propuštanjem) povreda konvencijskih prava utvrđenih u pojedinoj presudi, ali je nadležno i ono od tih tijela "u čiju nadležnost ulazi bilo koje pitanje koje je presudom Europskog suda identificirano kao jedan od uzroka povrede". <https://uredzastupnika.gov.hr/izvršenje-presuda-europskog-suda-za-ljudska-prava-138/138>, pristup: 25. kolovoza 2017.

¹⁹ Riječ je o predmetima povodom 16 presuda Europskog suda, od kojih neki sadrže i druge povrede osim onih iz istražnoztvorske domene (<http://hudoc.exec.coe.int/eng>, pristup: 25. kolovoza 2017.): *Peša protiv Hrvatske* (presuda, 8. travnja 2010., zahtjev br. 40523/08; u daljnjem tekstu: presuda *Peša*), *Hađi protiv Hrvatske* (presuda, 1. srpnja 2010., zahtjev br. 42998/08; u daljnjem tekstu: presuda *Hađi*), *Getoš-Magdić protiv Hrvatske* (presuda, 2. prosinca 2010., zahtjev br. 56305/08; u daljnjem tekstu: presuda *Getoš-Magdić*), *Bernobić protiv Hrvatske* (presuda, 21. lipnja 2011., zahtjev br. 57180/09; u daljnjem tekstu: presuda *Bernobić*), *Šebalj protiv Hrvatske* (presuda, 28. lipnja 2011., zahtjev br. 4429/09; u daljnjem tekstu: presuda *Šebalj*), *Krnjak protiv Hrvatske* (presuda, 28. lipnja 2011., zahtjev br. 11228/10; u daljnjem tekstu: presuda *Krnjak*), *Dervishi protiv Hrvatske* (presuda, 25. rujna 2012., zahtjev br. 67341/10; u daljnjem tekstu: presuda *Dervishi*), *Trifković protiv Hrvatske* (presuda, 6. studenoga 2012., zahtjev br. 36653/09; u daljnjem tekstu: presuda *Trifković*), *Osmanović protiv Hrvatske* (presuda, 6. studenoga 2012., zahtjev br. 67604/10; u daljnjem tekstu: presuda *Osmanović*), *Perica Oreb protiv Hrvatske* (presuda, 31. listopada 2013., zahtjev br. 20824/09; u daljnjem tekstu: presuda *Perica Oreb*), *Orban protiv Hrvatske* (presuda, 19. prosinca 2013., zahtjev br. 56111/12; u daljnjem tekstu: presuda *Orban*), *Margaretić protiv Hrvatske* (presuda, 5. lipnja 2014., zahtjev br. 16115/13; u daljnjem tekstu: presuda *Margaretić*), *Dragin protiv Hrvatske* (presuda, 24. srpnja 2014., zahtjev br. 75068/12; u daljnjem tekstu: presuda *Dragin*), *Jović protiv Hrvatske* (presuda, 13. listopada 2015., zahtjev br. 45593/13; u daljnjem tekstu: presuda *Jović*), *V. R. protiv Hrvatske* (presuda, 13. listopada 2015., zahtjev br. 55102/13; u daljnjem tekstu: presuda *V. R.*) i *Šoš protiv Hrvatske* (presuda, 1. prosinca 2015., zahtjev br. 26211/13; u daljnjem tekstu: presuda *Šoš*). Pri upotrebi prethodno navedenih kratica u odgovarajućim nadzornim kontekstima koristit će se riječ "predmet" umjesto riječi "presuda".

skih predmeta), od kojih su četiri predmeta²⁰ zaključena konačnom rezolucijom (25 % od ukupnog broja "istražnozatvorskih" predmeta i malo više od 1,5 % od ukupnog broja zaključenih hrvatskih predmeta), a u postupku nadzora bilo je 12 (75 % od ukupnog broja "istražnozatvorskih" predmeta imalo više od 6,5 % od ukupnog broja hrvatskih predmeta koji su u postupku nadzora). Nijedan od spomenutih 16 "istražnozatvorskih" predmeta tijekom cijelog razmatranog razdoblja nije bio pod pojačanim nadzorom. To što su svi bili pod standardnim nadzorom odražava se i u tomu što nijedno od pitanja koja su ti slučajevi otvorili nije označeno "glavnim pitanjem" nadzora Odbora ministara kada je riječ o Republici Hrvatskoj.²¹

Nadzirani se "istražnozatvorski" predmeti tiču sljedeće problematike: povrede prava na (promptni) ustavnosudski *habeas corpus* postupak (2.2.), nepostojanja relevantnih i dostatnih razloga za određivanje i produživanje istražnog zatvora (2.3.), izostanka naročite marnosti u postupanju (2.4.), probijanja zakonskih rokova maksimalnog dopuštenog trajanja istražnog zatvora u kontekstu paralelnih kaznenih postupaka (2.5.), vođenja paralelnih kaznenih postupaka protiv istog okrivljenika kao (ne)dopuštenog čimbenika procjene iteracijske opasnosti (2.6.) te propuštanja žalbenog suda i Ustavnog suda da se očituju na relevantne tvrdnje podnositelja (2.2. – bilj. 26 i 2.5. – bilj. 80).

2.2. Povreda prava na (promptni) ustavnosudski *habeas corpus* postupak

Kada je u pitanju Republika Hrvatska, 12 (75 %) od 16 nadziranih "istražnozatvorskih" predmeta sadrži povredu članka 5. stavka 4. Europske konvencije,²² koju je Europski sud utvrdio jer je Ustavni sud, nakon donošenja (nove) odluke o produljenju istražnog zatvora, odbacivao kao nedopuštenu ustavnu tužbu protiv prethodne odluke o određivanju (produljivanju) istražnog zatvora.²³ Naime Europski sud smatra da članak 5. stavak 4. Europske konvencije

²⁰ Vidi prva četiri predmeta u prethodnoj bilješci.

²¹ <https://rm.coe.int/1680709742>, pristup: 25. kolovoza 2017.

²² Članak 5. stavak 4. Europske konvencije glasi:
"Članak 5.

(...)

4. Svatko tko je lišen slobode uhićenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se brzo odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja ili o njegovu puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito.

(...)"

²³ Riječ je o predmetima vezanima uz sljedeće presude: *Peša, Hađi, Getoš-Magdić, Bernobić, Šebalj, Krnjak, Trifković, Osmanović, Perica Oreb, Margaretić, Jović* i *V. R. Op. cit.* (bilj. 19).

ne nameće državama strankama uspostavljanje više od jedne razine ispitivanja zakonitosti oduzimanja osobne slobode. Međutim one države stranke koje se usprkos tomu odluče za više stupnjeva takve zaštite moraju ih u načelu ustrojiti na način da okrivljeniku u slučaju aktiviranja daju ista jamstva kao i pri prvostupanjskoj zaštiti,²⁴ što, prema stajalištu Europskog suda, vrijedi i za sustav koji predviđa ustavnu zaštitu protiv odluka o određivanju i produljivanju istražnog zatvora.²⁵

Europski je sud utvrdio da hrvatski sustav ostavlja Ustavnom sudu mogućnost da nakon nove odluke o produljenju istražnog zatvora odbaci kao nedopuštenu ustavnu tužbu protiv prethodne odluke. To je primjerice triput napravio u predmetu Šebalj, iako je u više navrata meritorno rješavao podnositeljeve "istražnozatvorske" ustavne tužbe. U tom je predmetu Europski sud naveo da članak 5. stavak 4. Europske konvencije zahtijeva pravno sredstvo koje je dovoljno izvjesno ne samo u teoriji nego i u praksi da bi, u skladu sa svrhom te odredbe, bilo dovoljno dostupno i djelotvorno. To podrazumijeva, među ostalim, da okolnosti koje su vlasti dobrovoljno stvorile moraju pružiti stvarnu mogućnost korištenja dotičnim pravnim sredstvom. Naveo je i to da članak 5. stavak 4. Europske konvencije, poput njezina članka 6. stavka 1., kao svoju sastavnicu sadržava pravo na pristup sudu, a to pravo može biti podložno samo razumnim ograničenjima, koja ne smiju narušavati samu njegovu bit.²⁶

Prvi potez koji je Ustavni sud povukao glede predmeta iz razmatrane grupe vezan je već za prvi od njih (predmet *Peša*).²⁷ Naime 1. listopada 2010. svoju je prvu sjednicu održalo Treće vijeće za odlučivanje o ustavnim tužbama²⁸ (u daljnjem tekstu: Treće vijeće), koje je, za razliku od preostala dva takva vijeća, koja su opće nadležnosti, specijalizirano za odlučivanje o ustavnim tužbama protiv odluka o preventivnom lišenju osobne slobode u kaznenom postupku. Prvenstveni cilj osnivanja Trećeg vijeća bio je osigurati primjerenu ažurnost u

²⁴ *Kučera protiv Slovačke* (presuda, 17. srpnja 2007., zahtjev br. 48666/99, § 107.).

²⁵ Presuda *Šebalj, op. cit.* (bilj. 19), § 221.

²⁶ Presuda *Šebalj, op. cit.* (bilj. 19), §§ 217.–223. U toj je presudi Europski sud utvrdio povredu članka 5. stavka 4. Europske konvencije i u odnosu na propuštanje žalbenog suda i Ustavnog suda (glede onih ustavnih tužbi koje je meritorno razmotrio) da se očituju na tvrdnju podnositelja o isteku zakonskog roka za najdulje moguće trajanje pritvora te tvrdnju da je nižestupanjski postupak vođen neučinkovito. Uslijed tih propusta nije bilo ostvareno sudsko preispitivanje u opsegu zahtijevanom člankom 5. stavkom 4. Europske konvencije (§§ 224.–231.). O tom opsegu vidi u: Đurđević, Z. – Tripalo, D., Trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standarda te domaćeg prava i prakse, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, 13:2/2006, str. 562. Za "sanaciju" stanja glede spomenutih propusta Ustavnog suda vidi bilj. 80. O pitanju zakonskih rokova maksimalno dopuštenog trajanja istražnog zatvora u kontekstu paralelnih kaznenih postupaka vidi *infra*: u cjelini 2.5.

²⁷ *Op. cit.* (bilj. 19).

²⁸ Odluka o osnivanju Trećeg vijeća Ustavnog suda Republike Hrvatske za odlučivanje o ustavnim tužbama ("Narodne novine" broj 109/10).

rješavanju ustavnih tužbi koje su mu dane u nadležnost.²⁹ Nadalje povodom navedene prakse Europskog suda Ustavni je sud u odluci broj: U-III-5449/2013 od 13. siječnja 2014.³⁰ odlučio preispitati problematiziranu praksu ocijenjenu protivnom Europskoj konvenciji te ju je promijenio i učinio konvencijski konformnom, uzevši u meritorno razmatranje predmetne ustavne tužbe.³¹

Odbor ministara zaključio je nadzor nad izvršavanjem "istražnozatvorskih" presuda u četiri hrvatska predmeta iz razmatrane grupe.³² Rezolucijama kojima je to učinio priložena su hrvatska akcijska izvješća, iz kojih je vidljivo da je podnositeljima plaćena pravična naknada, da su na slobodi, pa nema mjesta nikakvim daljnjim pojedinačnim mjerama, da su predmetne presude prevedene na hrvatski jezik, javno objavljene i dostavljene relevantnim državnim tijelima, da je radi promptnog odlučivanja o "istražnozatvorskim" ustavnim tužbama Ustavni sud osnovao posebno ustavnosudsko vijeće te da je promptnost njegova postupanja dokazivana prilaganjem prve i dvije recentne odluke tog vijeća, iz kojih je bilo vidljivo da to vijeće djeluje promptno i donosi odluke prije isteka trajanja ustavnom tužbom osporavane odluke o određivanju (produživanju) istražnog zatvora.³³

Za preostalih osam hrvatskih predmeta iz razmatrane grupe³⁴ pitanje (učinkovitog) prava na ustavnosudski *habeas corpus* postupak ne bi trebalo predstavljati zapreku za zaključivanje nadzora nad njima. Naime većina njih vezana je uz odluke Ustavnog suda prije osnivanja Trećeg vijeća. Oni pak slučajevi koji su se dogodili nakon osnivanja tog vijeća tiču se odluka donesenih prije

²⁹ Bivši ustavni sudac *Krapac* u tom smislu navodi: "Vijeće je osnovano radi hitnog postupanja u pritvorskim predmetima nakon odluke ESLJP-a od 8. IV. 2010. u predmetu *Peša* protiv Hrvatske (zahtjev br. 40523/08) u kojoj je utvrđeno da je sporost odlučivanja Ustavnog suda o ustavnoj tužbi podnositelja protiv odluka o pritvoru redovnih sudova, koja je dovela do odbacivanja podnositeljeve ustavne tužbe bez odlučivanja o njezinu meritumu, povrijedila podnositeljevo pravo iz čl. 5. st. 4. Konvencije." *Krapac, D., Postupak pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske: ustrojstvo i proceduralni elementi ustavnog nadzora*, Narodne novine, Zagreb, 2014, str. 43. Hitnost postupanja Ustavnog suda u tim predmetima naglašena je i na tehničkoj razini na način da su im dodijeljeni žuti omoti spisa.

³⁰ "Narodne novine" broj 6/14.

³¹ Osim te odluke vidi, primjerice, odluke broj: U-III-1524/2014 od 15. travnja 2014. ("Narodne novine" broj 55/14), U-III-7329/2014 od 29. siječnja 2015., U-III-621/2015 od 19. veljače 2015., U-III-1772/2015 od 7. svibnja 2015. i U-III-3991/2015 od 27. listopada 2015. Za posljednje četiri vidi: <http://www.usud.hr/hr/praksa-ustavnog-suda>, pristup: 25. kolovoza 2017. Za više o problematici nadležnosti *ratione materiae* Ustavnog suda u razmatranoj materiji vidi u: Graovac, G., Nadležnost Ustavnog suda Republike Hrvatske *ratione materiae* glede istražnozatvorskih ustavnih tužbi, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, 24:1/2017, str. 117-140.

³² Vidi bilj, 20.

³³ Rezolucija CM/ResDH(2011)195 (predmeti *Peša, Hađi i Getoš-Magdić*) te Rezolucija CM/ResDH(2012)15 (predmet *Bernobić*). *Op. cit.* (bilj, 19).

³⁴ Oni su vezani uz osam posljednjih presuda navedenih u bilj, 23.

promjene judikature Ustavnog suda inaugurirane njegovom odlukom broj: U-III-5449/2013 od 13. siječnja 2014.³⁵ Štoviše, u posljednja dva predmeta u kojima je utvrđena povreda prava na ustavnosudski *habeas corpus* postupak sam je Europski sud prethodno spomenutu promjenu prakse Ustavnog suda ocijenio kao pozitivnu navodeći pritom da su razmatrani predmeti (*Jović* i *V. R.*) iz razdoblja starog pristupa Ustavnog suda.³⁶ Navedenom treba dodati da je Republika Hrvatska u akcijskom izvješću od 1. srpnja 2013. u predmetu *Osmanović*³⁷ navela da je Ustavni sud tijekom 2012., nakon rezolucije kojom je okončan nadzor Odbora ministara u predmetima *Peša, Hađi* i *Getoš-Magdić*,³⁸ meritorno odlučio o 92 ustavne tužbe, pri čemu je o svima njima odlučio prije nego što je isteklo vrijeme trajanja istražnog zatvora određeno osporanim aktom. Na temelju navedenog treba zaključiti da bi morala biti riječ o problemima koji su sanirani barem na razini općih mjera.

2.3. Nepostojanje relevantnih i dostatnih razloga za određivanje i produživanje istražnog zatvora

Nemali broj nadziranih hrvatskih "istražnozatvorskih" predmeta tiče se i povrede članka 5. stavka 3. Europske konvencije,³⁹ koju je Europski sud utvrdio zbog nepostojanja relevantnih i/ili dostatnih razloga za određivanje i produživanje istražnog zatvora. Ta je povreda utvrđena u šest (37,5 %) od 16 ta-

³⁵ *Op. cit.* (bilj. 30).

³⁶ Presuda *Jović*, *op. cit.* (bilj. 19), § 34. i presuda *V. R.*, *op. cit.* (bilj. 19), § 33.

³⁷ *Op. cit.* (bilj. 19).

³⁸ Vidi bilj. 33.

³⁹ Članak 5. stavak 3. Europske konvencije i s njime povezana točka c) stavka 1. istog njezinog članka glase:

"Članak 5.

(...)

1. Svatko ima pravo na slobodu i na osobnu sigurnost. Nitko se ne smije lišiti slobode, osim u sljedećim slučajevima i u postupku propisanom zakonom:

(...)

c) ako je zakonito uhićen ili pritvoren radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti kad postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo ili kad je razumno vjerovati da je to nužno radi sprečavanja izvršenja kaznenog djela ili bijega nakon njegova počinjenja;

(...)

3. Svatko uhićen ili pritvoren u uvjetima predviđenim stavkom 1.c) ovoga članka mora se u najkraćem roku izvesti pred suca, ili pred drugo zakonom određeno tijelo sudbene vlasti, i ima pravo u razumnom roku biti suđen ili pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se uvjetovati davanjem jamstva da će ta osoba pristupiti suđenju.

(...)"

kvih predmeta.⁴⁰ Od šest predmeta vezanih uz presude u kojima je utvrđena ta povreda postupak nadzora zaključen je u jednom (predmet *Peša*).⁴¹

U presudi *Trifković*⁴² Europski je sud utvrdio da su sudovi iteracijsku opasnost utemeljili na prijašnjoj podnositeljevoj osuđivanosti za zloporabu droge, na njegovu konzumiranje droge i na optuženosti za sudjelovanje u zločinačkoj skupini organiziranoj radi njezine nabave i prodaje. Tijekom istrage tu su opasnost zasnovali i na izostanku redovitog izvora prihoda iako je podnositelj, odmah nakon uhićenja i pritvaranja, dostavio ugovor o radu na neodređeno vrijeme te je tijekom cijele istrage tvrdio da je zaposlen i da ima stalni izvor prihoda, a tijekom glavne rasprave dostavio je i izjavu svog poslodavca o tome da je i dalje zaposlen na neodređeno vrijeme. Sve te mjerodavne dokaze sudovi nisu uopće ocijenili, nego su produljivali njegov pritvor navodeći da nema stalan izvor prihoda, koristeći se stereotipnim frazama (katkad čak i identičnim izričajem). Glede podnositeljeve prethodne osuđivanosti za zloporabu droge sudovi nisu usporedili narav i težinu prethodne osude s optužbama u tom predmetu niti su odgovorili na podnositeljeve navode da se prethodna osuda odnosila samo na posjedovanje malih količina droge za osobnu upotrebu. Glede konzumiranja droge u nalazu i mišljenju psihologa bilo je navedeno da ju je podnositelj koristio samo kratko te da nije razvio ovisnost, a osim toga je i bio u pritvoru tijekom duljeg vremena. Stoga je Europski sud ocijenio da pri takvim okolnostima ne smatra prijašnje razdoblje podnositeljeva korištenja droge dostatnim za opravdanje iteracijske opasnosti, naročito s obzirom na to da je podnositelj bio pritvoren dulje vremensko razdoblje. U odnosu na teške okolnosti djela Europski je sud izrazio stajalište da ta pritvorska osnova ne može poslužiti za opravdanje dugih razdoblja pritvora, a ukupno je trajanje podnositeljeva pritvora od tri i pol godine odgovaralo zatvorskoj kazni koja mu je izrečena prvostupanjskom presudom, što upućuje na to da su sudovi "propustili ocijeniti razmjernost težine konkretnih optužbi protiv podnositelja (...) i razdoblje njegovog pritvora". Stoga, "uzimajući u obzir i osobitu poteškoću u rješavanju predmeta koji se odnosi na organiziranu zločinačku skupinu", osnove koje su iznijeli sudovi "nisu bile 'dostatne' ni 'mjerodavne' kako bi opravdale to što je podnositelj bio pritvoren tri i pol godine".⁴³

⁴⁰ Riječ je o predmetima vezanima uz sljedeće presude: *Peša*, *Trifković*, *Perica Oreb*, *Orban*, *Margaretić* i *Šoš*. *Op. cit.* (bilj. 19).

⁴¹ Vidi bilj. 33 i tekst za koji je ona vezana. Više o presudi *Peša* vidi u: Krapac, D. i dr., *Presude Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske u kaznenim predmetima*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2013, str. 88–95.

⁴² *Op. cit.* (bilj. 19), §§ 123.–130.

⁴³ U dijelovima u kojima su u ovom radu citirane predmetne presude prijevodi su preuzeti sa službenih internetskih stranica Ureda zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Ured zastupnika; <https://uredzastupnika.gov.hr/>, pristup: 25. kolovoza 2017.).

Vlada Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Vlada), predlažući zaključivanje nadzora, u akcijskom izvješću od 24. rujna 2013. u predmetu *Trifković*⁴⁴ pozvala se na to da je riječ o izoliranom slučaju te da ustavnosudska judikatura (pri čemu je, primjera radi, uputila na odluku Ustavnog suda broj: U–III–5141/2011 od 6. prosinca 2011.)⁴⁵ jasno pokazuje da Ustavni sud, odlučujući o ustavnim tužbama, primjenjuje konvencijske standarde glede relevantnih i dostatnih razloga za određivanje i produživanje istražnog zatvora. No u daljnjem su razvoju događaja Republici Hrvatskoj i u drugim predmetima utvrđene povrede članka 5. stavka 3. Europske konvencije zbog nepostojanja relevantnih i/ili dostatnih razloga za određivanje i produživanje istražnog zatvora.

U presudi *Perica Oreb* Europski je sud naveo da su sudovi "tijekom čitavog trajanja pritvora podnositelja zahtjeva produljivali pritvor i na osnovi iznimno teških okolnosti pod kojima je navodno počinio kaznena djela u pitanju", pritom se koristeći "istim stereotipnim frazama, a u nekim slučajevima čak i istovjetnim riječima". Navevši da hrvatsko pravo ne poznaje uznemiravanje javnosti kaznenim djelom kao pritvorsku osnovu, istaknuo je da sudovi nisu objasnili zašto je podnositeljev kontinuirani pritvor bio nužan da bi se spriječila ta uznemirenost i nisu razmotrili je li podnositelj predstavljao opasnost za javnu sigurnost.⁴⁶ Ustavni se sud u svojem postupanju povodom podnositeljevih ustavnih tužbi nije bavio tim problemom jer je sve tri njegove ustavne tužbe odbacio zbog toga što su nakon njihova podnošenja osporena rješenja prestala biti na snazi jer je pritvor produljen novim rješenjima.⁴⁷

U predmetu *Orban* podnositelju je, nakon početnog jednomjesečnog pritvaranja zasnovanog na koluzijskoj opasnosti i posebno teškim okolnostima djela, pritvor više od godinu i pol dana bio produljivan isključivo na temelju potonje osnove. Iako je Europski sud prihvatio ocjenu da su optužbe za zlouporabu položaja i ovlasti bile ozbiljne i da su navodno rezultirale znatnom imovinskom koristi, primijetio je da objašnjenja (često ista, a u nekim slučajevima i uz gotovo istovjetan izričaj) koja su dali sudovi tijekom razdoblja duljeg od jedne i pol godine nisu zalazila dublje od toga i znatne kriminalne namjere podnositelja. Stoga nijedan od elemenata koje su naveli "nije mogao pokazati da je podnositelj i dalje predstavljao prijetnju ili da bi njegovo puštanje na slobodu na bilo koji način naštetilo vođenju kaznenog postupka protiv njega".

⁴⁴ *Op. cit.* (bilj. 19).

⁴⁵ "Narodne novine" broj 145/11.

⁴⁶ *Op. cit.* (bilj. 19), §§ 115. i 118.

⁴⁷ Rješenja Ustavnog suda broj: U–III–304/2009 od 19. veljače 2009., U–III–41952/2009 od 15. prosinca 2009. i U–III–403/2010 od 25. veljače 2010. Sve odluke i rješenja Ustavnog suda za koje nije navedena objava u "Narodnim novinama" ili na internetskoj stranici Ustavnog suda nalaze se u njegovoj arhivi. Za promjenu navedene prakse Ustavnog suda vidi *supra*: u cjelini 2.2.

Ustavni se sud, usprkos navedenom, odbijajući podnositeljevu ustavnu tužbu, suglasio sa stajalištima sudova koji su postupali prije njega te je naveo da je postupak vođen s naročitom marnošću.⁴⁸ Europski je sud također naveo da "Vlada nije pružila dokaze o tome da se u bilo kojoj fazi postupka razmatrala mogućnost nametanja alternativnih, manje ozbiljnih preventivnih mjera podnositelju (...) koje su mogle dopustiti njegovo privremeno puštanje na slobodu nakon što je produljeni pritvor prestao biti razuman".⁴⁹

Vlada je u zajedničkom akcijskom izvješću od 17. srpnja 2014. za predmete *Perica Oreb* i *Orban*⁵⁰ navela da je podnositeljima (koji se nalaze na slobodi) dodijeljena pravična naknada te da je, povrh prijevoda, objave i diseminacije presuda Europskog suda donesenih u njihovim predmetima, Ured zastupnika (na poticaj Stručnog savjeta za izvršenje presuda i odluka Europskog suda za ljudska prava;⁵¹ u daljnjem tekstu: Stručni savjet) sastavio pregled glavnih načela glede istražnog zatvora uspostavljenih u judikaturi Europskog suda, s naglaskom na hrvatskim slučajevima.⁵² Taj je pregled dostavio Ustavnom sudu, Vrhovnom sudu Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Vrhovni sud) i Uredu Glavnog državnog odvjetnika Republike Hrvatske, a Stručni je savjet potaknuo potonje da ga dalje dostave državnim odvjetništvima, odnosno sudovima. Vlada se u akcijskom izvješću pozvala i na noviju praksu Ustavnog suda⁵³ navodeći da ona jasno pokazuje primjenu konvencijskih načela u razmatranom području. Nakon što je Vlada dostavila to izvješće konačnim je postalo nekoliko daljnjih presuda Europskog suda u kojima je Europski sud utvrdio povrede članka 5. stavka 3. Europske konvencije zbog nepostojanja relevantnih i/ili dostatnih razloga za određivanje i produživanje istražnog zatvora.

U presudi *Margaretić* Europski je sud utvrdio da sudac istrage nije glede koluzijske opasnosti dao nikakvo obrazloženje za nedosljednost pri odlučivanju o produženju istražnog zatvora nakon ispitivanja svjedoka. Naime, dok svjedoci još nisu bili ispitani, sudac istrage otklonio je nakon nekog vremena, uz argumentaciju da je podnositelj ispitani, opravdanost istražnog zatvora zbog opasnosti od usklađivanja njegove i drugookrivljenikove obrane (povrh opasnosti utjecaja na svjedoke), a nakon ispitivanja svjedoka zauzeo je suprotno

⁴⁸ Odluka Ustavnog suda broj: U-III-3937/2012 od 18. srpnja 2012. O problematici naročite marnosti u postupanju u istražnozatvorskim predmetima vidi *infra*: u cjelini 2.4.

⁴⁹ Presuda *Orban*, *op. cit.* (bilj. 19), §§ 56., 58.–60. i 35.

⁵⁰ *Op. cit.* (bilj. 19).

⁵¹ Riječ je o međuresornom tijelu nadležnom za definiranje i primjenu mjera za izvršenje presuda i odluka Europskog suda.

⁵² <https://uredzastupnika.gov.hr/ostalo/educacija-o-konvenciji-137/137/doc/1073>, pristup: 25. kolovoza 2017.

⁵³ Odluke Ustavnog suda broj: U-III-4447/2013 od 27. rujna 2013. (točke 11.–13. obrazloženja te odluke) i U-III-793/2014 od 20. ožujka 2014. (točke 7.–8. obrazloženja te odluke). Za obje vidi: <http://www.usud.hr/hr/praksa-ustavnog-suda>, pristup: 25. kolovoza 2017.

stajalište.⁵⁴ Ustavni je sud propustio usvojiti podnositeljeve ustavne tužbe u dva predmeta u kojima je takvo stanje stvari bilo aktualno s obzirom na osporene akte.⁵⁵ U presudi *Margaretić* Europski je sud ocijenio i to da jamstvo određeno podnositelju u iznosu od 1.500.000,00 kuna nije bilo u skladu s njegovim osobnim okolnostima te da nije razmotrena mogućnost primjene manje tegobnih preventivnih mjera nakon što je istražni zatvor prestao biti opravdan (oboje je utvrdio i Vrhovni sud). Osim toga, zbog ukidanja dvije odluke kojima je ono bilo određeno, nije bila riječ o operativnom sredstvu za podnositelja, a kada je nadležni županijski sud utvrdio relevantne činjenice, uspostavilo se da je podnositelj nezaposlen, bez prihoda, s dvoje djece i razveden.⁵⁶ U ustavnoj tužbi od 25. veljače 2013. podnositelj je naveo, među ostalim, da sud mjeru jamstva obrazlaže "samo paušalno navodeći da je visina jamstva adekvatna". Međutim Ustavni se sud, odbivši podnositeljevu ustavnu tužbu, nije očitovao na taj navod.⁵⁷

U presudi *Šoš*⁵⁸ Europski je sud naveo da sudovi nisu upozorili na aspekte podnositeljeve osobnosti ili ponašanja koji bi opravdali iteracijsku opasnost, a pritom su zanemarili važne i mjerodavne činjenice na koje je podnositelj ustrajno upozoravao, a koje idu u prilog njegovu zahtjevu za puštanjem na slobodu i umanjuju rizik iteracijske opasnosti, poput podnositeljeve ranije nekažnjavanosti i zaposlenja, zanemariвши specifičnu situaciju njegova slučaja u odnosu na određivanje istražnog zatvora protiv devet drugih suokrivljenika. Povrh toga nisu temeljito ispitali mogućnost primjene mjera opreza, nego su ih odmah odbili ili zanemarili zahtjev podnositelja za primjenom tih mjera. Stoga je Europski sud ocijenio da su hrvatski sudovi podnositelju produljili istražni zatvor bez mjerodavnih i dostatnih razloga. Ustavni je sud odbijao podnositeljeve ustavne tužbe odlukama broj: U-III-1006/2012 od 22. veljače 2012., U-III-5387/2012 od 6. studenoga 2012. i U-III-4023/2013 od 25. srpnja 2013. Pri tome je posebno važna posljednja od navedenih odluka jer je podnositelj u ustavnoj tužbi u predmetu u kojem je ona donesena najsnažnije bezuspješno naznačio specifičnost vlastite situacije u odnosu na suokrivljenike,⁵⁹ što je naveo i Europski sud kao jedan od razloga za ocjenu da su hrvatski sudovi podnositelju produljili istražni zatvor bez mjerodavnih i dostatnih

⁵⁴ Presuda *Margaretić, op. cit.* (bilj. 19), §§ 96. i 100.–104. U toj je presudi Europski sud utvrdio i izostanak naročite marnosti u postupanju, o čemu će biti riječi *infra*: u cjelini 2.4.

⁵⁵ Odluke Ustavnog suda broj: U-III-121/2013 od 15. siječnja 2013. i U-III-998/2013 od 28. veljače 2013.

⁵⁶ Presuda *Margaretić, op. cit.* (bilj. 19), §§ 105.–108.

⁵⁷ Odluka broj: U-III-998/2013 od 28. veljače 2013.

⁵⁸ *Op. cit.* (bilj. 19), §§ 95.–97.

⁵⁹ Podnositelj je u tom smislu naveo: "Navedenim rješenjem utvrđuje se da za sve okrivljenike postoje identični razlozi za oduzimanje slobode, pritom ne procjenjujući osobne okolnosti okrivljenika." (točka 3. obrazloženja odluke).

razloga. U presudi Šoš Europski je sud naveo i to da "sudovi nisu obrazložili zašto je bilo nužno nastaviti zadržavanje podnositelja u istražnom zatvoru kako bi se spriječila uznemirenost javnosti", a nisu ni "ispitali predstavlja li podnositelj opasnost za javnu sigurnost, uzimajući u obzir specifične okolnosti njegovog predmeta i optužbe iznesene protiv njega". Stoga je ocijenio da "tvrdnje domaćih vlasti, premda su mjerodavne, ne mogu biti smatrane dovoljnim za određivanje produljivanja zadržavanja podnositelja u istražnom zatvoru".⁶⁰ Ustavni je sud odbijao podnositeljeve ustavne tužbe u tri navrata (odluke broj: U-III-1006/2012 od 22. veljače 2012., U-III-5387/2012 od 6. studenoga 2012. i U-III-4023/2013 od 23. srpnja 2013.). Ni u jednom od obrazloženja tih odluka Ustavni sud nije korespondirao s prethodno navedenom biti problema, koju je naznačio Europski sud.⁶¹

Za razliku od problematike prikazane u prethodnoj cjelini, kod koje je stvar moguće riješiti jednostavnom načelnom promjenom prakse u smislu uzimanja u meritorno razmatranje ustavnih tužbi koje su prethodno bile odbacivane zbog navodne nenadležnosti *ratione materiae*, problematika razmatrana u ovoj cjelini zahtjevnija je već i samo zbog toga što je riječ o meritornoj domeni. Međutim, problemi s tom materijom u perspektivi bi morali predstavljati iznimku od pravila budući da je odvagivanje *pro et contra* pri donošenju svake sudske (istražnozatvorske) odluke – uz iznošenje pri tome relevantnih i dostatnih razloga – inherentno (ustavnom) suđenju, a načelna su stajališta Europskog suda glede zahtjeva postojanja relevantnih i/ili dostatnih razloga za određivanje i produživanje istražnog zatvora već dugo vremena široko rasprostranjena u stručnoj javnosti. Posebno je opravdano očekivati da se ubuduće ti problemi ne bi smjeli manifestirati na niskoj razini, primjerice na način prethodno opisan u predmetima *Trifković*⁶² i *Šoš*.⁶³

⁶⁰ *Op. cit.* (bilj. 19), § 94.

⁶¹ Pri tomu u obrazloženjima tih odluka nije otišao dalje od navoda iz točke 6. obrazloženja drugonavedene odluke "da su sudska rješenja donesena nakon što su sudovi pažljivo ispitali opravdanost produljenja istražnog zatvora podnositelju na temelju navedenih istražnozatvorskih osnova, s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja (količinu kriminalne aktivnosti, količinu i vrijednost droge, visoku organiziranost i međusobnu povezanost s drugim okrivljenicima s jasno podijeljenim ulogama u ostvarenju kriminalnih aktivnosti, kontinuitet obavljanja kriminalne aktivnosti, duljinu vremenskog razdoblja u kojem su one učinjene, stupanj upornosti, te činjenicu da se radi o kaznenom djelu za koje je predviđena kazna dugotrajnog zatvora) i uz obrazloženje dostatnih razloga za određivanje te mjere".

⁶² Europski je sud iznio cijeli niz zdravorazumskih momenata glede podnositelja (o kojima su sudovi propustili voditi računa) pa je opravdano očekivati da oni "rutinski" budu dio diskursa sudova u takvim i sličnim situacijama.

⁶³ Razlozi za opravdanje istražnog zatvora podnositelju nisu uopće bili individualizirani u odnosu na druge suokrivljenike.

2.4. Izostanak naročite marnosti u postupanju

Povreda zahtjeva naročite marnosti u postupanju utvrđena je u tri (malo manje od 19 %) od 16 nadziranih hrvatskih "istražnozatvorskih" predmeta,⁶⁴ a postupak nadzora nije zaključen ni u jednom od njih. Usprkos relativno malom broju utvrđenih takvih povreda, treba smatrati da je riječ o pitanju koje predstavlja veliki problem.

U predmetu *Dervishi*, koji je pokazao svu ozbiljnost problema, nakon što je podignuta optužnica tijekom godinu dana saslušano je samo šest svjedoka, što po ocjeni Europskog suda nije udovoljavalo obvezi vođenja kaznenog postupka s posebnom marnošću, naročito u predmetu u kojem je podnositelj već tijekom istrage bio pritvoren gotovo godinu dana. Nakon što su svi svjedoci dali iskaze, odgođeno je ukupno jedanaest ročišta zbog toga što talijanske vlasti nisu dostavile tražene dokaze, dok su dva ročišta odgođena zbog profesionalnih ili privatnih obveza članova raspravnog vijeća te je podnositelj bio pritvoren bez ikakva napretka ili razvoja postupka ukupno tijekom više od godinu i devet mjeseci. Osim toga Vlada nije dokazala da je bilo ikakva napretka u vođenju postupka ni kada je isteklo maksimalno trajanje pritvora podnositelja, a domaće vlasti nisu nikad razmotrile zamjenu pritvora mjerama opreza.⁶⁵ U ustavnoj tužbi podnesenoj 12. studenoga 2010. podnositelj je tvrdio, među ostalim, da je gotovo jednogodišnje trajanje istrage bilo nerazumno dugo te da kazneni postupak uopće ne napreduje. Pri tomu je istaknuo da su od optuživanja (prije deset mjeseci) saslušana samo tri svjedoka te da je bilo odugovlačenja u pribavljanju dokaza iz inozemstva. Odbivši podnositeljevu ustavnu tužbu odlukom broj: U-III-6062/2010 od 26. studenoga 2010., Ustavni sud nije u njoj spomenuo prethodno navedene podnositeljeve prigovore glede nemarnosti vođenja kaznenog postupka. U ustavnoj tužbi od 14. veljače 2011. podnositelj je ponovio prigovor nemarnog vođenja kaznenog postupka. Ustavni je sud naveo taj prigovor u odluci broj: U-III-856/2011 od 22. veljače 2011., ali se, odbijajući podnositeljevu ustavnu tužbu, nije na njega očitovao. U ustavnoj tužbi od 30. lipnja 2011. podnositelj je naveo da je optužnica podignuta prije dvije godine, a da je u pritvoru ukupno tri godine te da je glavna rasprava, na kojoj se ne događa ništa, desetak puta odgađana zbog nepribavljanja dokaza, koje tijela progona pribavljaju nakon toliko mnogo vremena. Zaključio je da se glavna rasprava ne održava aktivno godinu i pet mjeseci, odnosno da se ne izvode nikakvi dokazi. Ustavni se sud, odbijajući podnositeljevu ustavnu tužbu odlukom broj: U-III-3461/2011 od 8. srpnja 2011.,⁶⁶ usprkos spomenutim iznimno ozbiljnim

⁶⁴ Riječ je o predmetima vezanima uz sljedeće presude: *Dervishi*, *Margaretić i Dragin*. *Op. cit.* (bilj. 19).

⁶⁵ Presuda *Dervishi*, *ibid.*, §§ 139.–145.

⁶⁶ <http://www.usud.hr/hr/praksa-ustavnog-suda>, pristup: 25. kolovoza 2017.

prigovorima navedenima u njoj, pozvao na općenite navode Vrhovnog suda da nije bila riječ o postupanju ispod granice "posebne marnosti" s obzirom na složenost postupka i brojnost poduzetih radnji (bez ikakve njihove daljnje konkretizacije), na taj način ne korespondirajući s krucijalnim navodima ustavne tužbe na odgovarajući način u obrazloženju svoje odluke.⁶⁷ U ustavnoj tužbi od 5. rujna 2011. podnositelj je ponovno upozoravao na nemarnost u postupanju navodeći, među ostalim, i to da je "tri godine u pritvoru, a sve što se u spisu dogodilo od trenutka optužnice, može se efektivno sabiti u dva dana suđenja" te da toliki boravak u pritvoru "bez da se glavna rasprava pomakla s početka predstavlja proboj svih razumnih rokova". Ustavni je sud odbio podnositeljevu ustavnu tužbu odlukom broj: U-III-4307/2011 od 15. rujna 2011., ponavljajući u njezinu obrazloženju u bitnome navode koje je iznio u prethodno opisanoj odluci broj: U-III-3461/2011 od 8. srpnja 2011. U ustavnoj tužbi od 28. listopada 2011. podnositelj je još jednom upozoravao na nemarnost u postupanju, a Ustavni je sud još jednom odbio njegovu ustavnu tužbu (odlukom broj: U-III-5109/2011 od 11. siječnja 2012.) ponavljajući u bitnome argumentaciju iz obrazloženja svoje dvije prethodno opisane odluke. Isto se dogodilo i s podnositeljevom ustavnom tužbom od 12. siječnja 2012., koja je odbijena odlukom Ustavnog suda broj: U-III-298/2012 od 27. siječnja 2012.

U predmetu *Margaretić* Europski je sud ocijenio da nadležno tijelo kaznenog progona nije pokazalo dovoljnu marnost pri ispitivanju svjedoka (podnositelj je već više od pola godine boravio u istražnom zatvoru u trenutku odlučivanja sutkinje istrage o njegovu produženju), iako se poslije pokazalo da su ti svjedoci ispitani u samo dva dana. Pri tomu se Europski sud pozvao i na činjenicu da je predmetna sutkinja istrage, zaključivši da nema potrebne marnosti pri ispitivanju svjedoka, 9. listopada 2012. izdala nalog USKOK-u da ih ispita u roku od četrnaest dana jer je ocijenila da je taj rok dovoljan za ispitivanje devet svjedoka. U nalogu je osim toga navela da je podnositelj u istražnom zatvoru od 23. ožujka 2012., da je istražni zatvor više puta produljivan i traje već duže od šest mjeseci te da je nedvojbeno da su se svjedoci mogli ispitati u tom razdoblju jer se tijekom njega USKOK opetovano pozivao na potrebu za njihovim ispitivanjem. Povrh naloga sutkinja istrage nije donijela nikakvu drugu odluku glede opravdanosti podnositeljeva istražnog zatvora usprkos tomu što je tijekom cijelog razdoblja podnositelj bio u njemu samo zbog preveniranja koluzijske opasnosti.⁶⁸ Iz odluke Ustavnog suda broj: U-III-5465/2012 od 6. studenoga 2012. vidljivo je da se Ustavni sud nije očitovao na podnositeljevo pozivanje u ustavnoj tužbi na prethodno spomenuti nalog sutkinje istrage, a

⁶⁷ Slični problemi s diskursom Ustavnog suda glede posebne marnosti mogu se također razaznati i iz, primjerice, njegovih odluka broj: U-III-2382/2012 od 3. svibnja 2012. i U-III-2864/2012 od 23. svibnja 2012.

⁶⁸ Presuda *Margaretić*, *op. cit.* (bilj. 19), §§ 29. i 98.-99.

time ni u odnosu na zahtjev posebne marnosti pri postupanju u kaznenim postupcima protiv okrivljenika kojima je oduzeta osobna sloboda.⁶⁹

U predmetu *Dragin* Europski je sud primijetio da je prva rasprava održana više od deset mjeseci nakon podizanja optužnice protiv podnositelja, koji je zadržan u pritvoru tijekom cijelog tog razdoblja. Prvostupanjska presuda donesena je nakon proteka još sedam mjeseci, a nakon njezina donošenja Vrhovnom je sudu trebalo gotovo godina dana da razmotri žalbe, nakon čega je ukinuo prvostupanjsku presudu i naložio provođenje novog postupka, tijekom kojeg je nekoliko rasprava odgođeno. U postupku nije bilo napretka ili razvoja godinu i pet mjeseci (do puštanja podnositelja na slobodu), a odugovlačenja se nisu mogla pripisati podnositeljevu ponašanju ili opravdati drugim relevantnim ili važnim okolnostima. Europski je sud zaključio da je podnositelj tijekom prvostupanjskog postupka bio zadržan u pritvoru više od godine i deset mjeseci nakon podnošenja optužnice, uz razdoblje neaktivnosti od gotovo godine i pet mjeseci, a domaće vlasti nisu razmotrile zamjenu njegova pritvora s mjerama opreza, što je ocijenio nespojivim sa zahtjevom posebne marnosti.⁷⁰ Ustavni je sud u dva navrata odbijao podnositeljeve ustavne tužbe. Prvi je put to učinio odlukom broj: U–III–5617/2011 od 22. prosinca 2011., a drugi put odlukom broj: U–III–4557/2012 od 31. kolovoza 2012. U potonjoj se odluci Ustavni sud nije očitovao na podnositeljeve obrazložene navode o nemarnosti postupanja u kaznenom postupku protiv njega. Štoviše, nije ni spomenuo te navode ustavne tužbe u obrazloženju svoje odluke.

Međutim, usprkos svemu prethodno navedenome, postoji snažna naznaka pozitivne promjene diskursa Ustavnog suda glede razmatranog problema. Ona je izražena u njegovoj odluci broj: U–III–1281/2016 od 4. svibnja 2016.,⁷¹ s obzirom na to da je Ustavni sud u tom predmetu pribavio očitovanje nadležnog suda o tijeku (doduše, nažalost, samo dijela) kaznenog postupka⁷² i na tomu zasnovao svoju ocjenu o zadovoljavanju zahtjeva posebne marnosti. Ustavni sud ne pribavlja predmetne kaznene spise ni njihove (parcijalne) preslike, što je također dio problema jer očitovanja sudova mogu biti (nehotice) pogrešna ili nepotpuna i ne mogu uvijek pružiti adekvatan uvid u stanje stvari. No s obzirom na probleme koje bi drugačiji pristup nosio sa sobom čini se da se,

⁶⁹ Ustavni sud nije usvojio ni naredne dvije podnositeljeve ustavne tužbe tijekom istrage. Vidi bilj. 55.

⁷⁰ Presuda *Dragin*, *op. cit.* (bilj. 19), §§ 116.–121.

⁷¹ <http://www.usud.hr/hr/praksa-ustavnog-suda>, pristup: 25. kolovoza 2017. Ustavni je sud prethodno i u odluci broj: U–III–1546/2016 od 25. travnja 2016. (<http://www.usud.hr/hr/praksa-ustavnog-suda>, pristup: 25. kolovoza 2017.) naveo da je tražio i dobio sudsko očitovanje o tijeku kaznenog postupka. Međutim, u tom predmetu, za razliku od prethodno razmatranog predmeta, nije u obrazloženju odluke naveo sadržaj zaprimljenog očitovanja.

⁷² Bez uvida u ukupno postupanje sudova, pogotovo u postupcima koji dulje traju, nije moguće stvoriti odgovarajuće zaključke o marnosti njihova postupanja.

barem zasada, može ostati pri pribavljanju očitovanja nadležnih sudova o tijeku postupka, s time da se očitovanja o postupanju protegnu na cijelo relevantno razdoblje. Samo je na temelju cjelovitog izvješća moguće odgovarajuće prosuđivati o posebnoj marnosti jer je pri ocjeni potrebno obuhvatiti cijelo relevantno razdoblje.⁷³

Pravo rješenje svih tih problema bilo bi zapravo kada bi Ustavni sud "uputio" sudove da podaci o dotadašnjem i budućem postupanju u kaznenom postupku, u mjeri u kojoj su nužni (a o budućem postupanju i mogući), moraju biti sastavni dio obrazloženja rješenja sudova o produljenju istražnog zatvora pa da se uvidom u takva (sukcesivna) rješenja može ocijeniti (ne)postojanje posebne marnosti u postupanju i predvidiva perspektiva daljnjeg trajanja istražnog zatvora s obzirom na zahtjeve (u prvom redu načela razmjernosti) čije zadovoljenje stoji pred sudovima pri postupanju u predmetnoj problematici. Navedeni zahtjevi svoj parcijalni izraz imaju u odredbi članka 129. stavka 4. ZKP-a/08, koja propisuje da u stadiju istrage državni odvjetnik mora na ročištu za odlučivanje o istražnom zatvoru prethodno obavijestiti suca istrage o tijeku istrage da bi potonji mogao ocijeniti pravovremenost poduzimanja radnji tijekom njezina provođenja. To zapisnički konstatirano obavještenje trebalo bi tvoriti i dio obrazloženja rješenja o produljenju istražnog zatvora u istrazi. No u praksi najčešće nije tako, a kad se pribavi parcijalna preslika spisa, nerijetko te obavijesti i nema u tom zapisniku. Stoga bi Ustavni sud za početak trebao inzistirati barem na tom segmentu transparentnosti postupanja već iz samih obrazloženja rješenja o produljenju istražnog zatvora.

2.5. Probijanje zakonskih rokova maksimalno dopuštenog trajanja istražnog zatvora u kontekstu paralelnih kaznenih postupaka

U predmetu *Šebalj* Europski je sud Hrvatskoj utvrdio jedinu povredu članka 5. stavka 1. Europske konvencije⁷⁴ u predmetima razmatrane materije (što je malo više od 6 % od 16 nadziranih hrvatskih "istražnozatvorskih" predmeta). Bila je riječ o tome da su, iako je samo jedno od njih bilo primjenjivano u odnosu na podnositelja, donesena dva različita rješenja o određivanju pritvora u paralelnim kaznenim postupcima protiv njega zbog različitih optužbi za (tešku) krađu pred istim sudom. Kad je istekao zakonski rok za najdulje moguće trajanje pritvora podnositelja na temelju jednog od tih rješenja (onog kasnije donesenog), sudac je naložio da se podnositelj zbog toga odmah pusti

⁷³ Za pristup Europskog suda glede tog pitanja vidi netom opisane presude *Dervishi*, *Margaretić* i *Dragin*.

⁷⁴ Vidi bilj. 39.

na slobodu. No nije bio pušten na slobodu jer je odmah primijenjeno drugo od tih rješenja (ono ranije doneseno). Europski je sud utvrdio nepostojanje ikakva zakonskog uređenja ili mjerodavne prakse hrvatskog Vrhovnog suda glede takve situacije te je ocijenio da to ostavlja otvorenom mogućnost zaobilaženja primjenjivog zakonodavstva o najduljim mogućim zakonskim rokovima pritvora, što nije spojivo s načelom pravne sigurnosti i proizvoljno je te protivno temeljnim aspektima vladavine prava.⁷⁵ Podnositelj je prigovor proteka maksimalnog dopuštenog zakonskog roka trajanja pritvora i problematičnost prethodno opisane prakse isticao u tri ustavne tužbe. Ustavni se sud usprkos tomu nije očitovao na taj prigovor ni u jednoj od odluka koje je donio povodom tih ustavnih tužbi.⁷⁶

Vlada je u razmatranom predmetu u akcijskom planu od 24. travnja 2017.⁷⁷ navela da je riječ o izoliranom slučaju. Istaknula je da je još od 1993. ustaljena praksa domaćih sudova da u pogledu istog okrivljenika nikada ne mogu istovremeno postojati dva rješenja o pritvoru (istražnom zatvoru) donesena u različitim kaznenim postupcima protiv njega.⁷⁸ Vlada je nadalje navela da je drugo rješenje trebalo ukinuti kad je već došlo do njegovog donošenja⁷⁹ te da su odredbe mjerodavnog Zakona o kaznenom postupku predviđale puštanje na slobodu okrivljenika u pogledu kojeg su protekli maksimalni rokovi trajanja pritvora neovisno o broju kaznenih postupaka koji se istovremeno vode protiv njega.⁸⁰ U Vladinu je akcijskom planu Odbor ministara obaviješten i o tome da je Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske – kako bi, među ostalim, eliminiralo prethodno opisane probleme – 2013. uvelo Integrirani sustav za upravljanje sudskim predmetima (eSpis) za kaznene predmete u svim općinskim i županijskim sudovima, a 1. siječnja 2017. taj je sustav uveden i za kaznene

⁷⁵ Presuda *Šebalj*, *op. cit.* (bilj. 19), §§ 189.–198.

⁷⁶ Riječ je o odlukama Ustavnog suda broj: U–III–4063/2008 od 1. listopada 2008. ("Narodne novine" broj 115/08), U–III–4735/2008 od 26. studenoga 2008. i U–III–390/2009 od 11. veljače 2009.

⁷⁷ *Op. cit.* (bilj. 19).

⁷⁸ Pozivajući se na brojne odluke Vrhovnog suda, Vlada je to u tom predmetu tvrdila već u prethodnom akcijskom planu od 27. studenoga 2013., kojim je ažurirala akcijski plan od 29. ožujka 2012. Potonji "akcijski plan" zapravo je (naslovljen kao) "akcijsko izvješće". *Ibid.*

⁷⁹ Više o toj problematici vidi u: Đurđević, Z. – Tripalo, D., *op. cit.* (bilj. 26), str. 591–592.

⁸⁰ Vlada je također navela da Ustavni sud u praksi koja je uslijedila preispituje zakonitost istražnog zatvora u opsegu zahtijevanom člankom 5. stavkom 4. Europske konvencije. Kao primjer je navela njegovu odluku broj: U–III–6180/2016 od 12. siječnja 2017. (<http://www.usud.hr/hr/praksa-ustavnog-suda>, pristup: 25. kolovoza 2017.), u kojoj je Ustavni sud uzeo u obzir podnositeljeve navode o isteku zakonskog roka za najdulje moguće trajanje istražnog zatvora u kontekstu paralelnih kaznenih postupaka i tvrdnju da je kazneni postupak vođen neučinkovito te je ukinuo osporena istražnozatvorska rješenja pozivajući se pri tome na presudu *Šebalj*, *op. cit.* (bilj. 19). Vidi bilj. 26.

predmete na Vrhovnom sudu. Važnost tog sustava u razmatranom se kontekstu očituje u mogućnosti provjere postoji li već protiv dotičnog okrivljenika rješenje o istražnom zatvoru koje je na snazi s ciljem izbjegavanja "dupliranja" takvih rješenja.

2.6. Vođenje paralelnih kaznenih postupaka protiv istog okrivljenika kao (ne)dopušten čimbenik procjene iteracijske opasnosti

Europski je sud Hrvatskoj utvrdio i jednu povredu članka 6. stavka 2. Europske konvencije⁸¹ u predmetima razmatrane materije (što je malo više od 6 % od 16 nadziranih hrvatskih "istražnozatvorskih" predmeta). No upitnim se čini stajalište Europskog suda da: "(...) budući da nije bilo formalnog utvrđenja prethodnog kaznenog djela u pravomoćnoj presudi, načelo pretpostavke nevinosti zahtijeva da se na postupke u tijeku ne može oslanjati kao na dokaz o sklonosti pojedinca da počini kazneno djelo." Vezano uz to, Europski je sud primijetio da podnositelj nije bio evidentiran u kaznenoj evidenciji. No, što je važnije, naveo je i sljedeće: "(...) Sud utvrđuje da su sudske vlasti prilikom procjenjivanja postoji li rizik da će podnositelj zahtijeva ponoviti kazneno djelo ukazale na to da je prethodno osuđivan zbog sličnih kaznenih djela. Međutim, nisu uputile ni na koju posebnu pravomoćnu presudu kojom je podnositelj zahtijeva proglašen krivim, no u nekim se rješenjima produljenje pritvora oslanjalo na činjenicu da su pred nekim drugim sudovima u tijeku paralelni kazneni postupci."⁸² Takav se pristup Europskog suda čini pogrešnim jer je kod iteracijske opasnosti riječ o prognostičkoj perspektivi. Krajnje konzekvencije koherentnog zastupanja takva stajališta bile bi da se za zasnivanje iteracijske opasnosti onda ne može koristiti ni osnovana (odnosno, konvencijski: razumna) sumnja u počinjenje kaznenog djela povodom kojeg se protiv dotičnog okrivljenika vodi kazneni postupak u kojem mu se određuje istražni zatvor jer bi mu se i time narušavala pretpostavka nedužnosti s obzirom na to da mu, glede tog kaznenog djela, po prirodi stvari njegovo počinjenje nije utvrđeno pravomoćnom presudom.⁸³ To bi pak u potpunosti onemogućilo primjenu

⁸¹ Članak 6. stavak 2. Europske konvencije glasi:
"Članak 6.

(...)

2. Svatko optužen za kazneno djelo smatrat će se nevinim sve dok mu se ne dokaže krivnja u skladu sa zakonom.

(...)"

⁸² Presuda *Perica Oreb*, *op. cit.* (bilj. 19), § 113.

⁸³ Osnovana sumnja u počinjenje dotičnog kaznenog djela, osim što predstavlja opći istražnozatvorski uvjet, predstavlja ujedno i (daljnji) nosivi element cijele konstrukcije razmatranog

te istražnozatvorske osnove. Neovisno o navedenom, dio problema s razmatranim stajalištem glede reperkusija povrede pretpostavke nedužnosti leži i u činjenici da oduzimanje osobne slobode kršenjem pretpostavke nedužnosti automatski čini protivnim Europskoj konvenciji i samo to oduzimanje osobne slobode. Baveći se povredom samog članka 6. stavka 2. Europske konvencije, koji jamči pretpostavku nedužnosti, Europski je sud u daljnjem dijelu presude *Perica Oreb* naveo: "Sud smatra da članak 6. stavak 2. Konvencije nikako nije sprečavao nadležna tijela da se pozovu na postojeću osudu podnositelja zahtjeva kad pitanje njegove krivice nije bilo konačno utvrđeno. Neovisno o tome, bilo kakvo upućivanje na presudu koja još nije postala pravomoćna trebalo bi se izvesti diskretno i suzdržano, kako to zahtijeva poštivanje pretpostavke nevinosti (...)"⁸⁴

Posebno je važno utvrđenje Europskog suda da je podnositelju zapravo povrijeđeno pravo "da ga se u navedenom odvojenom kaznenom postupku koji je istodobno u tijeku smatra nevinim".⁸⁵ Vraćajući se na prethodno navedeni automatizam u povredi prava na osobnu slobodu zbog povrede pretpostavke nedužnosti (u odnosu na kazneno djelo iz drugog kaznenog postupka), čini se da bi u perspektivi Europski sud u osobitim okolnostima nekog (možda za to primjerenijeg) slučaja trebao ustanoviti iznimku od pravila da kršenje pretpostavke nedužnosti pri oduzimanju osobne slobode automatski dovodi i do povrede konvencijskog prava na osobnu slobodu. Naime to što sudovi upućivanje na presudu koja još nije postala pravomoćna nisu izveli diskretno i suzdržano, pa je povrijeđena pretpostavka nedužnosti, samo po sebi ne znači da okolnosti iz nepravomoćne presude, pa čak i samog vođenja paralelnog kaznenog postupka, ne mogu sinergijski s osnovanom sumnjom u drugom kaznenom postupku i, eventualno, još nekim drugim momentima izvan njega, govoriti u prilog postojanja iteracijske opasnosti. Ustavni je sud, kao okvirne smjernice praksi, primjerice naveo relativno široku paletu okolnosti na kojima Vrhovni

posebnog istražnozatvorskog uvjeta. Naime, kao što se navodi u literaturi: "(...) činjenice kaznenog djela ključne su okolnosti koje, zajedno s drugim okolnostima izvan zakonskog bića kaznenog djela, tvore osobite okolnosti koje opravdavaju bojazan da će okrivljenik ponoviti kazneno djelo. U tom smislu činjenice kaznenog djela (jednostrano) uvjetuju odluku o pritvoru. Obrnuto ne vrijedi, jer okolnosti na temelju kojih je određen pritvor ne smiju kao takve utjecati na postojanje kaznenog djela i krivnje te na izricanje kaznenopravnih sankcija." Pavišić, B., Ustavna tužba protiv odluke o pritvoru u kaznenom postupku, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, Rijeka, 20:1/1999, str. 461.

⁸⁴ Presuda *Perica Oreb*, *op. cit.* (bilj. 19), § 145. Međutim, to je kontradiktorno prethodno citiranom navodu Europskog suda (iz iste presude) da se, podrazumijeva se beziznimno, "na postupke u tijeku ne može oslanjati kao na dokaz o sklonosti pojedinca da počinii kazneno djelo". Vidi i §§ 146.–147. presude *Perica Oreb*.

⁸⁵ *Ibid.*, § 147.

sud zasniva "bojazan ponavljanja specifičnih kaznenih djela",⁸⁶ ali i naglasio potrebu sveobuhvatne analize svih okolnosti svakog pojedinog slučaja.⁸⁷

Vlada je u zajedničkom akcijskom izvješću od 17. srpnja 2014. za predmete *Perica Oreb* i *Orban* navela da su u pregledu glavnih načela glede istražnog zatvora uspostavljenih u judikaturi Europskog suda, koji je Ured zastupnika sastavio i dostavio relevantnim tijelima,⁸⁸ sadržana i načela koja se tiču pretpostavke nedužnosti pri odlučivanju o istražnom zatvoru.⁸⁹ Ne dovodeći u pitanje obvezu Republike Hrvatske da izvršava presude Europskog suda, pri budućem bi postupanju, na tragu prethodno navedene argumentacije, bilo uputno poku-

⁸⁶ U tom je smislu naveo da se moraju utvrditi barem neke od sljedećih činjenica: "a) pripadnost organiziranoj kriminalnoj skupini (rješenja II Kž-692/06 od 18. studenoga 2006., II Kž-715/06 od 25. rujna 2006., II Kž-678/06 od 13. rujna 2006.) ili organiziranje grupe ljudi koja je imala za cilj činjenu kaznenih djela (rješenje VSRH II Kž-702/06 od 21. rujna 2006.), b) ranija višekratna osuđivanost (rješenje VSRH II Kž-703/06 od 21. rujna 2006.); ili ranija osuđivanost u kombinaciji s 'kontinuitetom i odlučnošću namjere u kaznenom djelu' zajedno s usporednim vođenjem još jednog kaznenog postupka protiv okrivljenika (rješenje VSRH II Kž-712/06 od 6. listopada 2006.), odnosno 'kriminalna količina uz okolnost ranije osuđivanosti' (rješenje VSRH Kž-834/05 od 25. studenoga 2005.) ili ranija osuđivanost koja 'pokazuje nepoštivanje zakona i društvenih normi ponašanja' (rješenje VSRH II Kž-721/06 od 25. rujna 2006.), c) psihička labilnost (kod okrivljenika koji je 'primarno osoba s disocijalnim poremećajem ličnosti i alkoholnom ovisnošću, psihičke razine ovisnosti te simptomima posttraumatskog stresnog poremećaja', (rješenje VSRH II Kž-695/06 od 20. rujna 2006.), tako i rješenje VSRH II Kž-694/06 od 18. rujna 2006. te rješenje VSRH II Kž-673/06 od 13. rujna 2006., d) zlouporaba opojnih droga (rješenja VSRH II Kž-681/06 od 15. rujna 2006., II Kž-686/06 od 15. rujna 2006. i II Kž-679/06 od 13. rujna 2006.), e) veći stupanj upornosti i osobite bezobzirnosti u izvršenju pojedinih kriminalnih radnji (rješenje VSRH II Kž-707/06 od 21. rujna 2006., II Kž-658/06 od 4. rujna 2006. i II Kž 657/06 od 1. rujna 2006.)." Odluka broj: U-III-887/2008 od 5. ožujka 2008. ("Narodne novine" broj 34/08.), točka 7.1. obrazloženja.

⁸⁷ Pozivajući se na praksu Europskog suda, Ustavni je sud naveo da se iteracijska opasnost ne može "utvrditi upućivanjem samo na istovrsnost kaznenog djela za koje postoji bojazan recidive, samo na prijašnji život i ponašanje okrivljenika ili samo na njegovu raniju kažnjavanost nego se moraju uzeti u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, uključujući osobne okolnosti i karakter okrivljenika, visinu štete, njegovu upornost i učestalost kažnjivih radnji koje je poduzimao i sl." te da "činjenica što je kod okrivljenika u vremenu između počinjenja kaznenog djela i pokretanja kaznenog postupka nastupila promjena u zaposlenju u kojemu je počinio kazneno djelo, u načelu otklanja bojazan specifične recidive". *Ibid.*, točka 7.2. obrazloženja. Na tragu potrebe sagledavanja ukupnih okolnosti slučaja jest i sljedeće stajalište Ustavnog suda: "Zaključak o trajnijoj sklonosti ili praksi pribavljanja nelegalne zarade, kao načinu života, osim što ne mora nužno biti u vezi sa zaposlenošću ili nezaposlenošću, nije niti potkrijepljen podacima o ranijoj kažnjavanosti podnositelja ili utemeljenom opservacijom o kakvim drugim objektivnim i subjektivnim okolnostima vezanim uz konkretan slučaj ili osobu podnositelja (osim naznake o organiziranosti i upornosti kod počinjenja inkriminiranog kaznenog djela)." Točka 8. odluke Ustavnog suda broj: U-III-7031/2010 od 23. prosinca 2010. godine (<http://www.usud.hr/hr/praksa-ustavnog-suda>; pristup: 25. kolovoza 2017.).

⁸⁸ Vidi *supra* u dijelu teksta iza oznake za bilj. 52.

⁸⁹ *Op. cit.* (bilj. 19).

šati tumačiti razmatrana stajališta Europskog suda na način koji ne bi narušio ravnovjesje između zaštite prava na osobnu slobodu i ostalih Europskom konvencijom i Ustavom (legitimno) zaštićenih vrijednosti (prava i sloboda).

3. ZAKLJUČAK

Problematiku koju je iznjedrilo dosadašnje izvršavanje "istražnozatvorskih" presuda Europskog suda protiv Republike Hrvatske moguće je djelomično ocijeniti kao takvu koja u praksi ne bi smjela u budućnosti biti izvor (znatnijeg broja) ponovljenih konvencijskih povreda. Povrede prava na (promptni) ustavnosudski *habeas corpus* postupak moguće je eliminirati načelnom promjenom prakse u smislu uzimanja u meritorno razmatranje ustavnih tužbi koje su prethodno bile odbacivane zbog navodne nenadležnosti *ratione materiae*. Isto se odnosi i na eliminiranje probijanja zakonskih rokova maksimalno dopuštenog trajanja istražnog zatvora u kontekstu paralelnih kaznenih postupaka.

S nepostojanjem relevantnih i dostatnih razloga za određivanje i produživanje istražnog zatvora treba očekivati više problema, iako bi i to pitanje u perspektivi moralo predstavljati iznimku od pravila budući da je odvagivanje *pro et contra* pri donošenju svake sudske (istražnozatvorske) odluke – uz iznošenje pri tome relevantnih i dostatnih razloga – inherentno (ustavnom) suđenju, a načelna su stajališta Europskog suda glede zahtjeva postojanja relevantnih i dostatnih razloga za određivanje i produživanje istražnog zatvora već dugo vremena široko rasprostranjena u stručnoj javnosti. U tom kontekstu valja promatrati i propuštanja žalbenih sudova i Ustavnog suda da se očituju na relevantne tvrdnje podnositelja. Za izostanak naročite marnosti u postupanju treba smatrati da predstavlja veliki problem (detaljno opisan u cjelini 2.4., zajedno s mogućnostima za njegovo prevladavanje) usprkos relativno malom broju utvrđenih takvih povreda Republici Hrvatskoj od strane Europskog suda. Stajalište Europskog suda da je vođenje paralelnih kaznenih postupaka protiv istog okrivljenika nedopušteni čimbenik procjene iteracijske opasnosti bilo bi uputno pokušati tumačiti na način (detaljno opisan u cjelini 2.6.) koji ne bi narušio ravnovjesje između zaštite prava na osobnu slobodu i ostalih Europskom konvencijom i Ustavom (legitimno) zaštićenih vrijednosti (prava i sloboda).

Sve prethodno navedeno upućuje na potrebu ulaganja dodatnih napora kako bi se održalo stanje da nijedno od pitanja koje su nadzirani "istražnozatvorski" predmeti otvorili ne potpadne pod postupak pojačanog nadzora i bude označeno kao jedno od "glavnih pitanja" nadzora Odbora ministara kada je riječ o Republici Hrvatskoj.

LITERATURA

1. Andrassy, J., *Međunarodno pravo*, Školska knjiga, Zagreb, 1990.
2. Burić, Z., Obveza izvršenja konačnih presuda Europskog suda za ljudska prava – u povodu odluke i rješenja Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U–III/3304/2011 od 23. siječnja 2013., *Zagrebačka pravna revija*, Zagreb, svezak 2, br. 1 (2013), str. 109–124; <http://revija.pravo.unizg.hr/index.php/zpr/article/view/45>.
3. Đurđević, Z. – Tripalo, D., Trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standarda te domaćeg prava i prakse, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, 13:2/2006, str. 551–596.
4. Graovac, G., Geneza i važnost prava na osobnu slobodu, *Zagrebačka pravna revija*, Zagreb, svezak 2, br. 2 (2013), str. 237–257; <http://revija.pravo.unizg.hr/index.php/zpr/issue/view/3>.
5. Graovac, G., Nadležnost Ustavnog suda Republike Hrvatske *ratione materiae* glede istražnozatvorskih ustavnih tužbi, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, 24:1/2017, str. 117–140.
6. Jacobs, F. G. i dr., *The European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 2014.
7. Krapac, D., *Postupak pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske: ustrojstvo i proceduralni elementi ustavnog nadzora*, Narodne novine, Zagreb, 2014.
8. Krapac, D. i dr., *Presude Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske u kaznenim predmetima*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2013.
9. Omejec, J., Izvršenje presuda i odluka Europskog suda za ljudska prava, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 62:5–6/2012, str. 1913–1942.
10. Omejec, J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava – Strasbourški acquis*, Novi Informator, Zagreb, 2013.
11. Pavišić, B., Ustavna tužba protiv odluke o pritvoru u kaznenom postupku, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, Rijeka, 20:1/1999, str. 451–464.
12. Perić, B., *Struktura prava*, Narodne novine i Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1990.

Summary

EXECUTION OF JUDGMENTS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS AGAINST THE REPUBLIC OF CROATIA IN CASES CONCERNING DETENTION

The execution of any court judgement is by the very nature of things a critical moment in its life. This particularly relates to "international" court judgments since their forced execution is not possible. The paper analyses the execution of 16 judgments of the European Court of Human Rights concerning detention against the Republic of Croatia and the supervision of such execution, which is performed by the Committee of Ministers of the Council of Europe. Special attention is paid to the practice of the Constitutional Court of the Republic of Croatia as the last domestic resort in the protection of fundamental human rights and freedoms. The largest number of analysed cases — 12 of them, i.e., 17% — concern violations of the right to the (prompt) Constitutional Court *habeas corpus* procedure. Not an insignificant number of examined cases — six of them, i.e., 37.5% — relate to the absence of relevant and sufficient

grounds for ordering and prolonging detention. A violation of the requirement of due diligence in conduct was established in three (slightly less than 19%) of the analysed cases. One of them concerns the problem of breached legal time limits for the maximum duration of detention in the context of parallel criminal proceedings, the failure of the court of appeals and the Constitutional Court to express themselves concerning the relevant claims of the applicant, and the conduct of parallel criminal proceedings against the same accused person as an inadmissible factor in the appraisal of danger of iteration (in view of the validity of the presumption of innocence). The paper presents proposals for changes in judicial and Constitutional Court practice as general measures to prevent to the greatest possible extent the current and similar violations of Convention rights in similar new cases.

Keywords: detention, European Court of Human Rights, enforcement of judgments